

**VIỆN HÀN LÂM
KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
HỌC VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI**

NGÔ VĂN NAM

**GIÁO DỤC QUYỀN CON NGƯỜI CHO HỌC SINH
PHỔ THÔNG Ở VIỆT NAM HIỆN NAY**

Chuyên ngành: Luật Hiến pháp và Luật Hành chính

Mã số : 9.38.01.07

LUẬN ÁN TIẾN SĨ LUẬT HỌC

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC: PGS.TS PHẠM HỮU NGHỊ

HÀ NỘI - 2018

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Nội dung cũng như các số liệu trình bày trong luận án hoàn toàn trung thực. Những kết luận khoa học của luận án chưa được công bố trong bất kỳ công trình nào khác.

TÁC GIẢ LUẬN ÁN

Ngô Văn Nam

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
Chương 1. TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU ĐỀ TÀI VÀ CƠ SỞ LÝ THUYẾT CỦA VIỆC NGHIÊN CỨU ĐỀ TÀI.....	8
1.1. Tổng quan tình hình nghiên cứu trong nước	8
1.2. Tổng quan tình hình nghiên cứu về giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông ở nước ngoài	20
1.3. Đánh giá tình hình nghiên cứu.....	23
1.4. Câu hỏi và giả thuyết nghiên cứu	25
1.5. Cơ sở lý thuyết của việc nghiên cứu đề tài.....	26
Chương 2. NHỮNG VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VỀ GIÁO DỤC QUYỀN CON NGƯỜI CHO HỌC SINH PHỔ THÔNG.....	28
2.1. Khái niệm giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông	28
2.2. Vai trò xã hội của giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông.....	39
2.3. Các thành tố của giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông	44
2.4. Các yếu tố tác động đến hoạt động giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông ..	55
2.5. Giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông ở một số quốc gia và gợi mở cho Việt Nam	62
Chương 3. THỰC TRẠNG GIÁO DỤC QUYỀN CON NGƯỜI CHO HỌC SINH PHỔ THÔNG Ở VIỆT NAM.....	75
3.1. Sự phát triển và ảnh hưởng của giáo dục phổ thông đến hoạt động giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông	75
3.2. Thực trạng cơ sở chính trị - pháp lý của hoạt động giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông.....	81
3.3. Thực trạng tổ chức hoạt động giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông	86
3.4. Đánh giá kết quả hoạt động giáo dục quyền con người đối với học sinh phổ thông ..	103
Chương 4. NHU CẦU, QUAN ĐIỂM VÀ GIẢI PHÁP ĐỔI MỚI VÀ NÂNG CAO HIỆU QUẢ GIÁO DỤC QUYỀN CON NGƯỜI CHO HỌC SINH PHỔ THÔNG Ở VIỆT NAM HIỆN NAY	112

4.1. Nhu cầu đổi mới và nâng cao hiệu quả giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông	112
4.2. Quan điểm đổi mới và nâng cao hiệu quả giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông	117
4.3. Giải pháp đổi mới và nâng cao hiệu quả giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông	121
KẾT LUẬN	145
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO	148

DANH MỤC CÁC BẢNG

Bảng 3.1. Kết quả khảo sát thái độ học tập và mức độ tham gia vào bài học giáo dục quyền con người ở môn học Đạo đức, Giáo dục công dân.....	89
Bảng 3.2. Kết quả khảo sát thầy cô giáo giảng dạy môn Đạo đức, Giáo dục công dân về phương pháp học của học sinh phổ thông	89
Bảng 3.3. Kết quả khảo sát những khó khăn thường gặp khi giảng dạy nội dung quyền con người cho học sinh phổ thông của giáo viên.....	90
Bảng 3.4. Kết quả khảo sát giáo viên giảng dạy môn Đạo đức và Giáo dục công dân ..	91
Bảng 3.5. Kết quả khảo sát người quản lý trường phổ thông về hình thức giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông	93
Bảng 3.6. Kết quả khảo sát quan điểm của giáo viên về việc lồng ghép nội dung quyền con người trong môn Đạo đức và Giáo dục công dân	99
Bảng 3.7. Kết quả khảo sát giáo viên sử dụng phương pháp giáo dục quyền con người trong nội dung môn học Đạo đức, Giáo dục công dân.....	100
Bảng 3.8. Kết quả khảo sát các hình thức ngoại khóa được tổ chức cho học sinh phổ thông khi giáo dục quyền con người	101
Bảng 3.9. Kết quả khảo sát học sinh phổ thông về phương pháp giảng dạy/giáo dục quyền con người được giáo viên sử dụng	102
Bảng 3.10. Kết quả trả lời khái niệm quyền con người của học sinh phổ thông	104
Bảng 3.11. Kết quả về mức độ hiểu biết và vận dụng các kỹ năng về giáo dục quyền con người của học sinh phổ thông của giáo viên giảng dạy môn Đạo đức và Giáo dục công dân	105
Bảng 3.12. Kết quả khảo sát cách xử sự của học sinh phổ thông khi bắt gặp các hành vi xâm phạm quyền con người.....	106
Bảng 3.13. Kết quả khảo sát việc tổ chức các hoạt động ngoại khóa về giáo dục quyền con người và thái độ tham gia của học sinh phổ thông	110
Bảng 4.1. Kết quả khảo sát cán bộ quản lý trường phổ thông trung học về thành lập bộ phận tư vấn tâm lý – pháp luật – hướng nghiệp cho học sinh phổ thông	130

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Thực tế đã chứng minh, giáo dục quyền con người mang lại những giá trị xã hội to lớn vì nó sẽ giúp hình thành nhận thức và thái độ tôn trọng quyền con người của các cá nhân; tôn trọng công bằng, pháp luật, quyền con người và quyền tự do cơ bản của mọi công dân, không phân biệt đối xử vì bất cứ lý do gì từ phía các cơ quan công quyền, các chủ thể khác trong xã hội và bản thân mỗi công dân. Ở cấp độ quốc tế, từ năm 1994 Liên hợp quốc đã triển khai thập kỷ giáo dục quyền con người trên phạm vi toàn cầu. Mục đích và tinh thần cao cả của Chiến lược toàn cầu về giáo dục quyền con người được thể hiện ở việc trang bị sự hiểu biết, kiến thức cơ bản về quyền con người để giúp cho mỗi con người hiểu, tôn trọng và biết thực hành các quyền con người của mình và tôn trọng, bảo vệ các quyền con người của những người khác. Bằng cách đó mà con người ngày càng trở nên thân thiện, hoà hợp với nhau vượt qua mọi ngăn cách, ngày càng có cơ hội chung sống hoà bình và phát triển. Hoạt động giáo dục quyền con người đối với học sinh được thiết kế “lồng ghép” trong hệ thống giáo dục quốc dân. Nhiều quốc gia trên thế giới đã có chương trình giáo dục về quyền con người dành cho trẻ em từ lứa tuổi rất nhỏ [111].

Tại Việt Nam, giáo dục quyền con người là một bộ phận cấu thành của giáo dục pháp luật. Hai chức năng quan trọng nhất của giáo dục quyền con người đó là trang bị những kiến thức cơ bản, xây dựng ý thức tôn trọng, bảo vệ và những kỹ năng sử dụng quyền con người của bản thân mỗi người và của những người khác [95]. Ở cấp học trung học phổ thông, nội dung quyền con người cũng đã được đề cập ở nhiều nội dung khác nhau [111]. Tại các cơ sở giáo dục đại học chuyên ngành luật cũng như không chuyên luật, vấn đề giáo dục, đào tạo về quyền con người cũng đã được quan tâm ở những mức độ khác nhau. Giáo dục nhân quyền cũng đã được thực hiện từ lâu trong các nhà trường phổ thông ở Việt Nam, chủ yếu thông qua môn học đạo đức và giáo dục công dân [111]. Thực tế này cho thấy, vấn đề giáo dục quyền con người đã được Nhà nước quan tâm và coi giáo dục quyền con người là một nội dung trong chương trình giáo dục phổ thông.

Các nghiên cứu về giáo dục về quyền con người ở Việt Nam thời gian qua cho thấy, hoạt động giáo dục quyền con người được tiến hành cả trong và ngoài nhà trường [16, tr.16-22], [32, tr.27-46]. Đối với hoạt động giáo dục quyền con người trong nhà trường tập trung vào nội dung giáo dục quyền con người, nhưng bị “đóng khung” trong chương trình của Bộ Giáo dục và Đào tạo. Hoạt động giáo dục ngoài nhà trường được thực hiện bởi nhiều chủ thể khác nhau. Nội dung tập huấn, tuyên truyền khá đa dạng, bao gồm các vấn đề lý luận về quyền con người nói chung, các tiêu chuẩn quốc tế và quy định quốc gia về quyền con người..., tuy nhiên, các nội dung liên quan đến quyền con người của một số nhóm xã hội dễ bị tổn thương (phụ nữ, trẻ em, người thiểu số, người sống chung với HIV/AIDS...) chiếm dung lượng lớn [111]. Từ hiện trạng giáo dục quyền con người ở Việt Nam cho thấy, yêu cầu cụ thể hóa nội dung, phương thức giáo dục quyền con người cho từng nhóm đối tượng cụ thể là yêu cầu cần thiết, trong đó có học sinh phổ thông.

Giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông có ý nghĩa đặc biệt quan trọng trong bối cảnh thực hiện Nghị quyết Hội nghị lần thứ 8, Ban Chấp hành Trung ương khóa XI (Nghị quyết số 29-NQ/TW) về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo đã được ban hành ngày 4/11/2013. Một trong những định hướng quan trọng, cốt lõi của công cuộc đổi mới này là sự chuyển đổi quá trình giáo dục từ chủ yếu trang bị kiến thức sang phát triển toàn diện nhằm hình thành phẩm chất đạo đức nhân văn và năng lực nhận thức, kỹ năng thực hành cho người học. Học đi đôi với hành lý luận gắn với thực tiễn giáo dục nhà trường kết hợp với giáo dục gia đình và giáo dục xã hội, dạy cho người học các kỹ năng mềm, khả năng ứng phó, giải quyết các vấn đề. [6]

Để triển khai thực hiện việc đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo, có rất nhiều công việc phải làm, trong đó có giáo dục quyền con người cho học sinh các trường học thuộc hệ thống giáo dục mầm non, phổ thông và trẻ em nói chung. Giáo dục quyền con người, kết hợp với giáo dục đạo đức, giáo dục pháp luật và kỹ năng sống là một trong những nội dung, điều kiện đặc biệt quan trọng để thực hiện được mục tiêu giáo dục, hình thành phẩm chất đạo đức nhân văn, năng lực nhận thức, kỹ năng thực hành của trẻ em trong cuộc sống. Trên cơ sở đó, giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông nhằm hình thành sự hiểu biết, ý thức, hành vi tôn trọng, sử

dụng, bảo vệ quyền của bản thân và của những người khác, đồng thời, giáo dục quyền con người nhằm tạo lập cho học sinh ngay từ tuổi thiếu niên sự khoan dung, sống có trách nhiệm với chính mình và cộng đồng, xã hội.

Thực tế hiện nay quyền trẻ em, quyền con người của học sinh chưa được nhận thức đầy đủ. Trong cuộc sống hàng ngày còn xảy ra nhiều hiện tượng xâm phạm quyền, lợi ích của học sinh. Bản thân học sinh cũng chưa có hiểu biết cần thiết về quyền của mình và cách thức bảo vệ. Giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông có ý nghĩa xã hội to lớn, vừa tránh được sự khô cứng, nặng về lý luận, vừa làm tăng tính hấp dẫn, ý nghĩa thiết thực đối với cuộc sống của các em trong điều kiện xã hội hiện đại. Tuy nhiên, việc giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông mới chỉ là bước khởi đầu, còn hạn chế cả về cách thức tổ chức và nội dung, hình thức, phương pháp. Trong khi đó, xét về yêu cầu, mục tiêu thì trọng tâm của giáo dục phổ thông là giáo dục nhân cách, phẩm chất đạo đức công dân cho học sinh phổ thông và những kiến thức cơ bản, kỹ năng thực hành trong cuộc sống. Để đạt được mục tiêu đổi mới căn bản, toàn diện nền giáo dục và đào tạo bậc phổ thông nói riêng, đòi hỏi phải tổ chức có chất lượng, hiệu quả thiết thực giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông. Trên bình diện lý luận nói riêng, rất cần thiết nghiên cứu một cách chuyên sâu, toàn diện về giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông ở nước ta hiện nay. Chính vì vậy, nghiên cứu sinh đã lựa chọn đề tài “**Giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông ở Việt Nam hiện nay**” làm nội dung nghiên cứu cho luận án tiến sĩ luật học của mình.

2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu của đề tài

2.1. Mục đích nghiên cứu

Mục đích nghiên cứu của luận án là làm rõ cơ sở lý luận của hoạt động giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông ở Việt Nam. Từ cơ sở lý luận đã xác định, Luận án tiến hành đánh giá thực trạng, căn cứ yêu cầu của thực tiễn, đề xuất việc đổi mới nhằm nâng cao hiệu quả hoạt động giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông ở Việt Nam hiện nay.

2.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

Một là, về phương diện lý luận, nghiên cứu những vấn đề lý luận cơ bản về học sinh phổ thông, các đặc điểm về tâm lý, sinh lý, nhận thức có ảnh hưởng, tác động đến hoạt động giáo dục quyền con người; làm rõ nội hàm khái niệm, đặc điểm, nội dung, phương pháp, hình thức, các nhân tố tác động đến hoạt động giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông trên cơ sở các vấn đề lý luận về giáo dục quyền con người.

Hai là, về thực tiễn, nghiên cứu, phân tích, đánh giá thực trạng hoạt động giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông, nêu rõ những kết quả đạt được, những tồn tại, hạn chế của hoạt động giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông trên các phương diện: nhận thức, nội dung, phương pháp, cách thức, chủ thể tiến hành hoạt động giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông. Tác giả luận án tiến hành điều tra hoạt động giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông ở một số địa phương để làm minh chứng cho các luận điểm khoa học được nêu ở trong Luận án.

Ba là, nghiên cứu đề xuất các giải pháp góp phần nâng cao hiệu quả giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông trên cơ sở tham khảo kinh nghiệm một số nước và ứng dụng vào cho phù hợp với điều kiện kinh tế xã hội ở nước ta hiện nay.

3. Phạm vi và đối tượng nghiên cứu của đề tài

3.1. Phạm vi nghiên cứu

- Phạm vi về nội dung:

Luận án xác định phạm vi nghiên cứu là những vấn đề lý luận cơ bản về giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông, bao gồm các hợp phần cơ bản như đối tượng, chủ thể, nội dung, hình thức, phương pháp, các yếu tố tác động và các điều kiện đảm bảo thực hiện; nghiên cứu thực trạng trên cơ sở khung lý thuyết trên; đề xuất quan điểm, giải pháp đổi mới trên tất cả các hợp phần cơ bản thuộc khung lý thuyết của giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông.

Giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông trong Luận án tập trung vào hình thức giáo dục chính khóa về quyền con người, tức là hoạt động giáo dục quyền con người do trường phổ thông thực hiện. Các hoạt động giáo dục quyền con người

cho học sinh phổ thông ngoài nhà trường đóng vai trò hỗ trợ cho giáo dục quyền con người chính thức.

- Phạm vi về không gian và đối tượng nghiên cứu:

Luận án tập trung nghiên cứu, khảo sát ở một số trường phổ thông ở thành phố Hà Nội, tỉnh Thừa Thiên Huế và thành phố Hồ Chí Minh. Việc lựa chọn điểm tiến hành điều tra được phân bổ cho cả ba khu vực địa lý (Miền Bắc, Miền Trung và Miền Nam).

Đối tượng được khảo sát thực tiễn giáo dục quyền con người bao gồm: nhà quản lý trong trường phổ thông, giáo viên giảng dạy môn Đạo đức và Giáo dục công dân, giáo dục pháp luật và các học sinh phổ thông.

- Phạm vi về thời gian:

Luận án tập trung nghiên cứu, khảo sát giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông trong những năm gần đây, từ năm 2013 đến hiện nay.

3.2. Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu của đề tài là hoạt động giáo dục quyền con người cho học sinh phổ thông ở nước ta hiện nay. Khái niệm học sinh phổ thông được hiểu theo Luật Giáo dục năm 2005 (sửa đổi 2009) bao gồm học sinh tiểu học, học sinh trung học cơ sở và học sinh trung học phổ thông.

4. Phương pháp luận và phương pháp nghiên cứu của đề tài

Về phương pháp luận, luận án được thực hiện trên cơ sở quan điểm của chủ nghĩa duy vật biện chứng và chủ nghĩa duy luật lịch sử; quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh về Nhà nước, pháp luật và phát triển con người; quan điểm, chủ trương của Đảng về bảo vệ quyền con người; khoa học chính trị - pháp lý hiện đại về quyền con người, giáo dục quyền con người.

- Về các phương pháp nghiên cứu :

Để thực hiện nhiệm vụ của luận án, tác giả sử dụng các phương pháp cụ thể như phân tích, tổng hợp, diễn dịch, quy nạp, phương pháp lịch sử, so sánh, điều tra xã hội học đối với toàn bộ nội dung các vấn đề nghiên cứu của luận án.

- Phương pháp nghiên cứu tài liệu được sử dụng nhằm nghiên cứu các tư liệu tại đề tài khoa học, sách chuyên khảo, bài báo, tạp chí khoa học có chứa đựng các phân tích và kết luận đã được các tác giả khác thực hiện; các văn kiện của Đảng, văn bản